

การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากเสาวรสเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มบนอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นของเกษตรกร
ตำบลลำนางรอง อำเภอนอนดินแดง จังหวัดบุรีรัมย์
The Development of Passion Fruit - Based Products to Enhance Value Creation
through Local Community Identity Among Farmers in Lam Nang Rong Sub-district,
Non Din Daeng District, Buriram Province

ผกามาศ บุตรสา¹ คธาวุฒิ จันบัวลา^{2*} ทิพย์สุดา ทาสีดำ³

^{1,2,3}คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

Pakamat Butsalee¹ Khathawut Chanbuala^{2*} Thipsuda Thasedom³

^{1,2,3}Faculty of Management Science, Buriram Rajabhat University

*Corresponding Author E-mail: khathawut.ch@bru.ac.th

(วันที่รับบทความ: 2 ธันวาคม 2568 วันที่แก้ไขบทความ: 24 กุมภาพันธ์ 2569 วันที่ตอบรับบทความ: 6 มีนาคม 2569)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาของเกษตรกรผู้ปลูกเสาวรสตำบลลำนางรอง อำเภอนอนดินแดง จังหวัดบุรีรัมย์ 2) ศึกษากระบวนการสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์จากเสาวรสบนอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นของเกษตรกรตำบลลำนางรอง อำเภอนอนดินแดง จังหวัดบุรีรัมย์ และ 3) สร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์จากเสาวรสบนอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นของเกษตรกรตำบลลำนางรอง อำเภอนอนดินแดง จังหวัดบุรีรัมย์ โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม กำหนดกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง กับเกษตรกรผู้ปลูกเสาวรสตำบลลำนางรอง จำนวน 35 คน ซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลจากการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้การสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์เชิงลึก การระดมสมอง และการวิเคราะห์เป็นการวิเคราะห์เหตุการณ์แบบไม่อิงทฤษฎีและวิเคราะห์สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ และค่าร้อยละ

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัจจุบันปัญหาของเกษตรกรผู้ปลูกเสาวรส ผลเสาวรสเกิดปัญหาโรคและแมลงศัตรูพืช ต้นทุนการผลิตสูง ขาดความรู้ด้านการจัดการแปลงปลูก ระบบตลาดยังไม่มั่นคง ขาดช่องทางการตลาดที่แน่นอนและหลากหลายช่องทาง ผลผลิตล้นตลาดในฤดูผลผลิตสูง และขาดแหล่งรับซื้อที่แน่นอน 2) กระบวนการสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์จากเสาวรส ได้แก่ การแปรรูปผลิตภัณฑ์เสาวรสลอยแก้ว และ 3) การสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์จากเสาวรส เกษตรกรมีความต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์เป็น “เสาวรสลอยแก้ว” และต้องการบรรจุภัณฑ์ที่สะท้อนอัตลักษณ์ตำบลลำนางรอง ได้แก่ ลายช้างคชสารที่บ่งบอกถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชน

ผลจากการวิจัยนี้จะช่วยให้เกษตรกรเกิดองค์ความรู้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากเสาวรสเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มบนอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่น รวมถึงส่งเสริมให้เกษตรกรเกิดการสร้างอาชีพอันก่อให้เกิดรายได้เพิ่มขึ้น นำมาซึ่งการเสริมสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การพัฒนาผลิตภัณฑ์, ผลิตภัณฑ์เสาวรส, การสร้างมูลค่าเพิ่ม, อัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่น

Abstract

This research aimed to 1) examine the current conditions and problems faced by passion fruit farmers in Lam Nang Rong Subdistrict, Non Din Daeng District, Buriram Province, 2) investigate the process of adding value to passion fruit products, taking into account the local community identity of farmers in Lam Nang Rong Subdistrict, Non Din Daeng District, Buriram Province and 3) develop value-added passion fruit products grounded in the local community identity of farmers in Lam Nang Rong Subdistrict, Non Din Daeng District, Buriram Province. The study employed a participatory action research approach and selected a purposive sample of 35 passion fruit growers in Lam Nang Rong Subdistrict. Data were collected through knowledge-sharing forums, focus group discussions, in-depth

interviews, brainstorming sessions, as well as non-theoretical event analysis and descriptive statistics, including percentage.

The research findings revealed that: 1) Current conditions and problems of passion fruit farmers: Passion fruit cultivation faces issues related to plant diseases and pests, high production costs, insufficient knowledge of plantation management, unstable market systems, and a lack of reliable and diverse marketing channels. Additionally, the market becomes oversupplied during peak production seasons, and there is no clearly defined purchasing source. 2) The value-adding process for passion fruit products: The development focused on transforming passion fruit into a value-added product known as “Passion fruit in syrup” (Saowaros Loi Kaew). And 3) Value creation for passion fruit products: Farmers expressed the need to develop “passion fruit in syrup” as a signature product and to design packaging that reflects the identity of Lam Nang Rong Subdistrict. This includes incorporating the local “Kochasan Elephant” pattern, which symbolizes the cultural heritage and way of life of the community.

The findings of this research will enhance farmers’ knowledge in developing value-added passion fruit products based on local community identity, while also promoting occupational development that generates additional income. This, in turn, contributes to sustainable economic and social growth.

Keywords: Product Development, Passion Fruit Products, Value Creation or Value Addition, Local Community Identity

บทนำ

ในปัจจุบันการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้มีความเข้มแข็งและสามารถพึ่งตนเองได้จะเกิดการสร้างอาชีพ การกระจายรายได้เพื่อลดปัญหาความเหลื่อมล้ำและความไม่เสมอภาคของคนในชุมชน นโยบายดังกล่าวเป็นหนึ่งในแผนแม่บทของยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580 โดยการพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง ประกอบด้วย การยกระดับศักยภาพการเป็นผู้ประกอบการธุรกิจและการสร้างสภาพแวดล้อมและกลไกที่ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากซึ่งมีเป้าหมายในการเพิ่มรายได้ของชุมชนกลุ่มที่มีรายได้น้อยให้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง (ณัฐพัชร มณีโรจน์ และคณะ, 2564) จากนโยบายของรัฐบาลที่มุ่งเน้นให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำ การยกระดับคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของเกษตรกร ชุมชน และท้องถิ่น จะทำให้ชุมชนและท้องถิ่นหลุดพ้นจากความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำได้ อีกทั้งสามารถทำให้ประเทศก้าวสู่การเป็นประเทศที่พัฒนาแล้วในศตวรรษที่ 21 การพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนให้มีมูลค่าเพิ่มและเติบโตอย่างเข้มแข็ง เพิ่มขีดความสามารถของชุมชนให้มีความเข้มแข็งและสามารถแข่งขันได้อย่างมีประสิทธิภาพ (รัตติกานัญญ์ ภูษิต, 2567) นอกจากนั้น ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570) ที่ได้กล่าวถึงการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศไทยเร่งรัดผลักดันการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจภาคการผลิตเพื่อเปลี่ยนผ่านสู่การขับเคลื่อนเศรษฐกิจโดยนวัตกรรม และมุ่งสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนที่เน้นการสร้างคุณค่าให้แก่สินค้าและบริการเชิงคุณภาพ พร้อมทั้งให้ความสำคัญกับการกระจายผลประโยชน์สู่ภาคส่วนที่เกี่ยวข้องภายในประเทศอย่างทั่วถึงและเป็นรูปธรรมถ่ายทอดแนวคิดในการพลิกโฉมประเทศสู่นโยบายและแผนในระดับต่าง ๆ ที่สนับสนุนการยกระดับภาคการผลิตสู่อุตสาหกรรมและบริการแห่งอนาคต ทั้งเพื่อพลิกฟื้นสภาวะทางเศรษฐกิจจากสถานการณ์ การแพร่ระบาดของโควิด - 19 และผลักดันการพัฒนาสาขาการผลิตที่จะมีบทบาทในการขับเคลื่อนการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศไทย โดยเร่งต่อยอดอุตสาหกรรมที่ไทยมีศักยภาพและมีความได้เปรียบประยุกต์ผสมผสานกับเทคโนโลยีในการยกระดับผลิตภาพในภาพรวมให้สามารถผลิตสินค้าและบริการที่มีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้นได้ในระยะเวลาที่สั้นลง (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) นอกจากนั้น ตามแผนยุทธศาสตร์จังหวัดบุรีรัมย์ (พ.ศ. 2566-2570) ประเด็นการพัฒนาที่ 1 ด้านเศรษฐกิจ ที่กำหนดให้มีการส่งเสริมเกษตรกรมีความสามารถในการผลิตสินค้า การเกษตรและอาหารปลอดภัยอย่างยั่งยืนโดยการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพการผลิต การแปรรูป การตลาดสินค้าเกษตรปลอดภัยและเกษตรอินทรีย์ (กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด, 2564) ของชุมชนในท้องถิ่นอย่างยั่งยืน ดังนั้น การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนจึงเป็นสิ่งสำคัญในการส่งเสริมอาชีพและสร้างรายได้ให้กับชุมชนที่ยั่งยืนและตอบสนองนโยบายของรัฐ โดยรัฐบาลได้วางแนวทางให้ชุมชนมีการนำผลผลิตหรือสินค้าทางการเกษตรที่มีอยู่ในชุมชนมาเป็นวัตถุดิบหลักในการพัฒนาผลิตภัณฑ์

เสาวรสเป็นพืชล้มลุกที่มีลักษณะกลมมนเปลือกแข็ง สีของเปลือกแตกต่างกันขึ้นกับสายพันธุ์ สำหรับสายพันธุ์ Passiflora Edulis Sims มีเปลือกสีม่วง เนื่องจากมีสารแอนโทไซยานินเป็นส่วนประกอบซึ่งนิยมปลูกในภาคเหนือของประเทศไทย ด้านในของผลมีลักษณะเช่นเดียวกับสายพันธุ์อื่น คือ ประกอบด้วยเมล็ดที่ถูกห่อหุ้มด้วยเนื้อเยื่อสีเหลืองลักษณะคล้ายเจล การที่เสาวรสดมไปด้วยใยอาหาร วิตามินและสารออกฤทธิ์ทางชีวภาพที่มีบทบาทสำคัญในการฟื้นฟูเซลล์และป้องกันการเกิดภาวะเครียดจากสารอนุมูลอิสระ จึงมีผู้บริโภคและนิยมรับประทานกันอย่างแพร่หลาย (นันทรัตน์ นามบุรี และคณะ, 2564) สอดคล้องกับกระแสความสนใจด้านอาหารและเครื่องดื่มเพื่อสุขภาพ (Functional Food / Drink) ที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ผู้ผลิตจึงมุ่งพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีคุณสมบัติส่งเสริมสุขภาพ โดยการเสริมสารออกฤทธิ์ทางชีวภาพ วิตามิน หรือสารต้านอนุมูลอิสระ รวมถึงสารอาหารที่ช่วยสนับสนุนการทำงานของร่างกาย อย่างไรก็ตาม การเสริมสารดังกล่าวจำเป็นต้องควบคุมสภาวะการผลิต การเก็บรักษา และการออกแบบบรรจุภัณฑ์อย่างเหมาะสม เพื่อรักษาความคงตัวและประสิทธิภาพของสารออกฤทธิ์ตลอดอายุการเก็บรักษา เนื่องจากสารเหล่านี้มีความไวต่อการสลายตัวในระหว่างกระบวนการแปรรูปและการจัดเก็บ เสาวรสเป็นผลไม้ที่มีความเป็นกรดสูง รสชาติเปรี้ยวและมีกลิ่นรสเฉพาะตัว ซึ่งช่วยเสริมทั้งรสชาติและคุณค่าทางโภชนาการของผลิตภัณฑ์อาหาร จากข้อมูลของ United States Department of Agriculture (2019) พบว่า เสาวรสมีคุณค่าทางโภชนาการสูงโดยเฉพาะใยอาหาร วิตามินเอ และวิตามินซีที่มีคุณสมบัติเป็นสารต้านอนุมูลอิสระ ช่วยบำรุงผิวพรรณและลดความเสี่ยงของการเกิดโรคบางชนิด ปัจจุบันเสาวรสถูกนำไปใช้ในอุตสาหกรรมแปรรูปอาหารหลากหลายรูปแบบ และมักนำไปผสมกับผลไม้ชนิดอื่น เช่น แครอท บัทรูด มะม่วง และฟักข้าว เพื่อเพิ่มมิติด้านรสชาติ สีกลิ่น และคุณสมบัติทางโภชนาการของผลิตภัณฑ์ (พัชรีย์ คำประเวช และ สุธีรา วัฒนกุล, 2561) ที่มีสภาวะการแข่งขันรุนแรงเป็นปัจจัยที่ผลักดันให้ชุมชนเห็นความสำคัญของการนำผลผลิตที่มีอยู่มาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลผลิตนั้น ๆ ดังนั้นการพัฒนาผลิตภัณฑ์จึงเป็นการพัฒนา ปรับปรุง หรือเปลี่ยนแปลงผลิตภัณฑ์ให้ตรงตามความต้องการของผู้บริโภค โดยรูปแบบการพัฒนาอาจเป็นด้านบรรจุภัณฑ์หรือตัวผลิตภัณฑ์ก็ได้ ซึ่งการพัฒนาผลิตภัณฑ์เป็นเครื่องมือที่มีความจำเป็นที่ต้องอาศัยทั้งระบบและกลยุทธ์ให้เกิดผลิตภัณฑ์ในเชิงพาณิชย์ที่นำมาใช้ในการสร้างแนวความคิดผลิตภัณฑ์ให้เป็นขั้นตอนเริ่มต้นที่มีผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ โดยอาศัยการเข้าถึงความต้องการหรือความพึงพอใจของผู้บริโภคที่มีต่อผลิตภัณฑ์อย่างแท้จริง (รัชณี เจริญ และคณะ, 2566)

ตำบลลานางรอง อำเภอนอนดินแดง จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นพื้นที่ชนบทที่เกษตรกรรวมประชากรส่วนใหญ่พึ่งพารายได้จากภาคเกษตรเป็นหลัก โครงสร้างเศรษฐกิจของจังหวัดบุรีรัมย์ยังมีสัดส่วนภาคเกษตรสูงถึงร้อยละ 24.96 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (GPP) และรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีอยู่ที่ประมาณ 88,012 บาท ซึ่งสะท้อนข้อจำกัดด้านรายได้และความเปราะบางของเศรษฐกิจฐานราก (สำนักงานแรงงานจังหวัดบุรีรัมย์, 2567) รายได้ที่ไม่แน่นอนตามราคาผลผลิตทำให้ครัวเรือนเกษตรกรเผชิญความเสี่ยงทางเศรษฐกิจและมีข้อจำกัดในการยกระดับคุณภาพชีวิต ดังนั้น การสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลผลิตทางการเกษตรจึงเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน ในช่วงที่ผ่านมาเกษตรกรในตำบลลานางรองเริ่มปลูกเสาวรสเป็นพืชทางเลือก เนื่องจากเป็นพืชที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ ให้ผลผลิตเร็ว และมีศักยภาพเชิงเศรษฐกิจสูง ซึ่งจากงานวิจัยของพิกุลทอง สอนงค์ (2564) ชี้ให้เห็นว่าเสาวรสสามารถสร้างรายได้ให้เกษตรกรในพื้นที่บุรีรัมย์ได้อย่างมีนัยสำคัญ และมีความเหมาะสมสำหรับการต่อยอดสู่การแปรรูปเชิงอุตสาหกรรมอาหาร อย่างไรก็ตาม เกษตรกรส่วนใหญ่ยังจำหน่ายเสาวรสในรูปผลสดเป็นหลัก ทำให้เผชิญปัญหาการขาดทุนในช่วงผลผลิตล้นตลาดและเกิดความสูญเสียหลังการเก็บเกี่ยว เนื่องจากเสาวรสเป็นผลไม้ที่เน่าเสียง่ายส่งผลให้ศักยภาพทางเศรษฐกิจยังไม่ถูกใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ ซึ่งเกษตรกรในตำบลลานางรองมีทุนทางสังคมและภูมิปัญญาชาวบ้านที่สำคัญโดยโครงสร้างอาชีพดั้งเดิมของชุมชนประกอบด้วยการทำนา เลี้ยงสัตว์ หาของป่า และมีอาชีพเสริมด้านการจักสานและการแปรรูปอาหารพื้นบ้าน (สกุล ลิตเดชล้ม และคณะ, 2559) ภูมิปัญญาดังกล่าวสะท้อนความสามารถของชุมชนในการจัดการทรัพยากรท้องถิ่น การถนอมอาหาร และการสร้างผลิตภัณฑ์จากวัตถุดิบธรรมชาติ ซึ่งความรู้เหล่านี้ยังไม่ได้ได้รับการพัฒนาให้เชื่อมโยงกับมาตรฐานการผลิตเชิงพาณิชย์ บรรจุภัณฑ์สมัยใหม่ และการสร้างแบรนด์บนฐานอัตลักษณ์ท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2561) ซึ่งจากการลงพื้นที่สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลลานางรอง องค์การบริหารส่วนตำบลลานางรอง ส่งเสริมให้เกษตรกรในตำบลรวมกลุ่มและเพาะปลูกเสาวรสเพื่อสร้างรายได้เสริมเป็นจำนวนมาก มีเกษตรกรที่ขึ้นทะเบียนปลูกเสาวรส จำนวน 50 คน คิดเป็นพื้นที่เพาะปลูก จำนวน 125 ไร่ จากการสัมภาษณ์เกษตรกรผู้ปลูกเสาวรส พบว่า เกษตรกรรวมกลุ่มกันปลูกเสาวรส โดยผลผลิตที่ได้นำไปจำหน่ายเป็นผลสด ในช่วงฤดูกาลมีผลผลิตเสาวรสออกเป็นจำนวนมากเกินความต้องการของตลาด และทำให้ราคาต่ำ ชุมชนจึงมีความสนใจที่จะนำเสาวรสมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มการสร้างรายได้ที่เพิ่มขึ้นให้กับสมาชิก

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาของเกษตรกรผู้ปลูกเสาวรสตำบลลำนางรอน อำเภอนนดินแดง จังหวัดบุรีรัมย์
2. เพื่อศึกษากระบวนการสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์จากเสาวรสบนอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นของเกษตรกรตำบลลำนางรอน อำเภอนนดินแดง จังหวัดบุรีรัมย์
3. เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์จากเสาวรสบนอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นของเกษตรกรตำบลลำนางรอน อำเภอนนดินแดง จังหวัดบุรีรัมย์

ทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์

กระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ถือเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการนำไปใช้เป็นแนวทางของการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อให้เกิดมูลค่าที่สูงขึ้น ดังนั้น จึงมีนักวิชาการได้กล่าวถึงกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ สุกัญญา ดวงอุปมา และคณะ (2564) กล่าวว่า การพัฒนากระบวนการผลิตผลิตภัณฑ์เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภคมีกระบวนการพัฒนา ดังนี้ 1) การสร้างแนวความคิดเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ใหม่ (Idea Generation) เป็นการค้นหาความคิดต่าง ๆ ที่เป็นไปได้และเห็นช่องทางในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ การคิดค้นผลิตภัณฑ์ใหม่ สามารถแบ่งออกเป็น 2 แหล่ง ได้แก่ 1.1) แหล่งภายในองค์กร ได้แก่ สมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเป็นบุคคลที่อยู่ใกล้ชิดกับผู้บริโภคและทราบถึงความต้องการของผู้บริโภคมากที่สุด ผู้นำกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเป็นบุคคลที่ทราบถึงจุดอ่อนและจุดแข็งของชุมชน และเป็นผู้กำหนดทิศทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ และ 1.2) แหล่งภายนอกองค์กร ได้แก่ ลูกค้า ซึ่งถือเป็นบุคคลที่มีความสำคัญเป็นอย่างมาก เนื่องจากผลิตภัณฑ์ที่ชุมชนจะนำไปจำหน่ายนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคเป็นหลัก 2) การประเมินและคัดเลือกแนวความคิด (Idea Screening) เป็นการนำแนวความคิดเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ใหม่มาทำการประเมินถึงความเป็นไปได้และคัดเลือกแนวความคิดที่ดีที่เหมาะสมที่สุดมาทำการพัฒนา 3) การพัฒนาและทดสอบแนวความคิด (Concept Development and Testing) เป็นการนำความคิดที่ผ่านการคัดเลือกมาพัฒนาให้มีความชัดเจนมากขึ้น และนำไปทดสอบกับกลุ่มผู้บริโภคเพื่อวัดความรู้สึกและการยอมรับในผลิตภัณฑ์ใหม่ 4) การพัฒนากลยุทธ์การตลาด (Marketing Strategy Development) เป็นการพัฒนาเครื่องมือทางการตลาดเพื่อใช้ในการแนะนำผลิตภัณฑ์ใหม่เข้าสู่ตลาดให้สามารถตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค ประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่ 4.1) ขนาด โครงสร้าง และพฤติกรรมของผู้บริโภค เป็นการวางแผนกำหนดตำแหน่งของผลิตภัณฑ์ ยอดขายส่วนแบ่งตลาด (Market Share) และเป้าหมายกำไร (Profit) 4.2) การพัฒนากลยุทธ์การตลาด ได้แก่ กลยุทธ์ด้านผลิตภัณฑ์ กลยุทธ์ด้านราคา กลยุทธ์ด้านการจัดจำหน่าย และกลยุทธ์ด้านการส่งเสริมการตลาด และ 4.3) ยอดขายและกำไรตามเป้าหมาย เป็นการวางแผนกิจกรรมทางการตลาด ซึ่งเป็นกิจกรรมที่จะทำให้ชุมชนสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่วางแผนไว้ 5) การวิเคราะห์ทางธุรกิจ เป็นการตรวจสอบยอดขาย ต้นทุน และกำไรจากการวางแผนสำหรับผลิตภัณฑ์ใหม่ เพื่อค้นหาปัจจัยที่สามารถสร้างความพึงพอใจให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของชุมชน ซึ่งเป็นการประมาณความต้องการของตลาดหรือยอดขาย ประมาณการต้นทุนหรือกำไรที่จะเกิดขึ้นจากแนวความคิดผลิตภัณฑ์ใหม่ว่าเป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ หากผลลัพธ์ที่ได้ เป็นที่น่าพึงพอใจ ชุมชนจะต้องนำผลิตภัณฑ์นั้นเข้าสู่ขั้นตอนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ 6) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ (Product Development) เป็นการนำแนวความคิดผลิตภัณฑ์ใหม่ผ่านการวิเคราะห์มาพัฒนาผลิตภัณฑ์โดยการสร้างสินค้าเพื่อให้ได้สินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภค 7) การทดสอบตลาด (Market Testing) เป็นการนำผลิตภัณฑ์ใหม่ทีพัฒนาไป ทดสอบกับตลาดเป้าหมาย โดยสินค้าที่นำไปทดสอบต้องมีตราสินค้า มีการบรรจุหีบห่อเพื่อศึกษาว่า ผู้บริโภคและช่องทางจำหน่ายมีปฏิกิริยาต่อการใช้สินค้าอย่างไร เป็นการหาข้อบกพร่องต่าง ๆ เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไข ตลอดจนทำให้ทราบถึงขนาดของตลาด และ 8) การดำเนินธุรกิจ (Commercialization) เป็นการตัดสินใจนำผลิตภัณฑ์ใหม่ออกสู่ตลาดจริงหลังจากทดสอบผลิตภัณฑ์ ซึ่งจะใช้ต้นทุนมากเพราะต้องผลิตสินค้าเต็มที่และต้องตัดสินใจเกี่ยวกับจำนวนการผลิตที่เหมาะสม

แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างมูลค่าเพิ่ม

ทรัพย์ อมรภิญโญ (2564); ญัฐพร ทองฤทธิ์นุ่น และคณะ (2564); พระครูโสภณวิธานวัตร และ โยตะ ชัยวรมันกุล (2566) และเอมอร แสนภูวา (2566) ได้กล่าวว่าหลักการสร้างมูลค่าเพิ่มสินค้าชุมชนมีหลายมิติที่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาและเพิ่มศักยภาพของสินค้าชุมชน เพื่อให้สามารถแข่งขันในตลาดได้ดีขึ้น โดยหลักการสำคัญมี ดังนี้ 1) การพัฒนาผลิตภัณฑ์และการออกแบบที่มีคุณค่า เป็นการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนโดยใช้ทรัพยากรท้องถิ่นและภูมิปัญญาชุมชนทำให้สินค้ามีเอกลักษณ์และมีมูลค่าเพิ่มจากการปรับปรุงคุณภาพและดีไซน์ 2) การใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรม เป็นการใช้เทคโนโลยีในการผลิตและการจัดการเป็นการเพิ่มมูลค่าให้สินค้าชุมชนในแง่ของคุณภาพและประสิทธิภาพ โดยการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ เช่น ระบบการผลิตที่ทันสมัยและการปรับปรุงกระบวนการจัดการที่ดี 3) การใช้บรรจุภัณฑ์ที่มีความน่าสนใจ เป็นการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ที่มีดีไซน์ที่สวยงามและมีความปลอดภัยสามารถเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าชุมชนได้มากขึ้น ทั้งในด้านความสะดวกในการใช้งานและการดึงดูดลูกค้า 4) การสร้างความร่วมมือในชุมชนเป็นการสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และภาคประชาสังคมเป็นการเพิ่มโอกาสในการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ของชุมชนและสร้างเครือข่ายการตลาดที่แข็งแกร่ง และ 5) การส่งเสริมการตลาดและการประชาสัมพันธ์ เป็นการใช้องค์ความรู้ทางการตลาดทั้งออนไลน์และออฟไลน์ในการประชาสัมพันธ์สินค้าชุมชนเป็นสิ่งที่สำคัญในการเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าและเข้าถึงลูกค้าในตลาดกว้างขึ้น

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน

เอมอร แสนภูวา (2566) ได้กล่าวถึงการพัฒนาชุมชนมีประโยชน์ที่สำคัญดังนี้ 1) ยกระดับรายได้ของครัวเรือนในชุมชน เป็นการส่งเสริมให้ชาวบ้านนำวัตถุดิบจากการประมงพื้นบ้านมาผ่านกระบวนการแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่า เช่น การผลิตปลาร้า ปลาสาม และปลาทอดกรอบทำให้สมาชิกในชุมชนมีรายได้เสริมเพิ่มขึ้นจากเดิม 2) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เป็นการพัฒนาสินค้าชุมชนเน้นการรวมกลุ่มของชาวบ้าน ทำให้เกิดการร่วมมือร่วมใจกันวางแผนการผลิต การออกแบบผลิตภัณฑ์ และการจัดจำหน่ายซึ่งช่วยส่งเสริมความสามัคคีในชุมชน 3) เพิ่มความรู้และทักษะในการบริหารจัดการผลิตภัณฑ์ เป็นการพัฒนาชุมชนเพื่อให้ได้รับการอบรมด้านการตลาด การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ และการบริหารจัดการกลุ่มส่งผลให้สามารถวางแผนการผลิตและจำหน่ายได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น และ 4) ส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นอย่างรู้คุณค่าและไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม เช่น การประมงในฤดูที่เหมาะสม ส่งผลให้มีความยั่งยืนในระยะยาว และทรัพย์ อมรภิญโญ (2564) ได้อธิบายประโยชน์ของการพัฒนาชุมชนไว้ ดังนี้ 1) ส่งเสริมการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นอย่างรู้คุณค่า เป็นการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากวัสดุธรรมชาติในพื้นที่ เช่น ไม้ไผ่ ทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน และลดการพึ่งพาวัสดุจากภายนอก 2) อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นกระบวนการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมทำให้เกิดการถ่ายทอดความรู้จากปราชญ์ชุมชนสู่คนรุ่นใหม่ ส่งเสริมให้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไม่สูญหาย และ 3) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและความสามัคคีในชุมชน เป็นการพัฒนาชุมชนที่เป็นการส่งเสริมให้ประชาชนรวมกลุ่มกันวางแผนการผลิตและจัดการการขายอย่างเป็นระบบ เกิดความสามัคคีและความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของกิจกรรมในชุมชน

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2565) ได้กล่าวว่าการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนเป็นการพัฒนาชุมชนเพื่อให้เกิดความยั่งยืนต้องคำนึงถึงกรอบแนวคิดการพัฒนาในแต่ละองค์ประกอบ ดังนี้ 1) การพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ต้องคำนึงถึงสัดส่วนที่เหมาะสมระหว่างประชากรและทรัพยากร การนำทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาใช้ในการพัฒนาชุมชนต้องให้ความสำคัญกับระยะเวลาและปริมาณที่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจะฟื้นตัวกลับมาสู่สภาพเดิมได้ และคำนึงถึงปริมาณของมลพิษที่สิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศสามารถดูดซับทรัพยากรไว้ได้ เพื่อคงความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คุณภาพของสิ่งแวดล้อมเพื่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง โดยมีกรอบและแนวทางในการดำเนินการพัฒนาที่สำคัญ ดังนี้ 1.1) ปรับกระบวนการทัศน์ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งในระดับนโยบาย ระดับปฏิบัติ และประชาชนทั่วไปให้ตระหนักและเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ พื้่นฟู และพัฒนาฐานทรัพยากรในชุมชนท้องถิ่น เพื่อสนับสนุนการเพิ่มพูนทางทรัพยากรธรรมชาติให้สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน 1.2) ใช้กลยุทธ์เชิงรุกในการดำเนินการป้องกันทรัพยากรชุมชน เช่น การมีนโยบายการใช้ทรัพยากรในชุมชนที่ชัดเจน การสร้างจิตสำนึกและจริยธรรมด้านสิ่งแวดล้อม และ 1.3) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนในการจัดการทรัพยากร โดยสนับสนุนการรวมตัวเป็นเครือข่ายของภาคส่วนต่าง ๆ ในสังคม แก่ไขกฎระเบียบด้านสิ่งแวดล้อมและการสร้างองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการเทคโนโลยีที่เหมาะสม 2) การพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน เกิดจากการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้เจริญเติบโตอย่างมีคุณภาพ มีเสถียรภาพ มีความสมดุลและกระจายความมั่นคง เพื่อประโยชน์ต่อคน

ส่วนใหญ่และเป็นการเติบโตที่ยั่งยืน โดยมีกรอบแนวทางการดำเนินงานที่สำคัญ ดังนี้ 2.1) การเจริญเติบโตของชุมชนอย่างมีคุณภาพ โดยให้ความสำคัญกับการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตในชุมชน ทั้งการพัฒนาคุณภาพแรงงานและทุนมนุษย์ การเพิ่มประสิทธิภาพ การลงทุนและการบริหารจัดการในทุกกระดับให้เกิดการบริหารจัดการที่ดี 2.2) การเติบโตของชุมชนอย่างมีเสถียรภาพและยั่งยืน โดยการบริหารเศรษฐกิจอย่างมีประสิทธิภาพ สร้างระบบเศรษฐกิจฐานรากให้เข้มแข็ง มั่นคง พึ่งตนเองได้มีภูมิคุ้มกัน สามารถเชื่อมโยง กับเศรษฐกิจโลกได้อย่างรู้เท่าทัน รวมทั้งมีกระบวนการผลิตและกระบวนการบริโภคที่เหมาะสม ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม และ 2.3) การกระจายความมั่นคงของชุมชน มุ่งกระจายโอกาสการพัฒนาทางเศรษฐกิจให้เอื้อประโยชน์ให้ชุมชนสามารถเข้าถึงการใช้ ประโยชน์ในทรัพยากรธรรมชาติและบริหารโครงสร้างพื้นฐานของตัวอย่างเท่าเทียม 3) การพัฒนาสังคมในชุมชน รวมถึงวัฒนธรรมและ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นวิถีชีวิตของสังคมที่ให้นุชนปรับตัวและดำรงชีวิตอยู่กับสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นได้โดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม การพัฒนาชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อมีการพัฒนาคนและชุมชนให้เชื่อมโยงกับการพัฒนาเศรษฐกิจทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล โดยมีกรอบแนวทางการดำเนินงานที่สำคัญ ดังนี้ 3.1) พัฒนาคุณภาพประชาชนในชุมชนให้มี ผลผลิตขั้นสูงขึ้น รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง มีจิตสำนึก พฤติกรรม และวิถีชีวิตที่ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 3.2) ประชาชนในชุมชนมีสิทธิและโอกาสที่จะได้รับการจัดสรรทรัพยากร และผลประโยชน์จากการพัฒนาและได้รับการคุ้มครองอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม 3.3) มีระบบการจัดการทางสังคมในชุมชนที่เสริมสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในกระบวนการพัฒนาชุมชน และ 3.4) นำทุนทางสังคมและทุนทางทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนมาใช้ในการเกิดประโยชน์ ด้วยการนำทุนทางสังคมและทุนทาง ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่หลากหลายมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างเหมาะสม ได้แก่ 3.4.1) การพัฒนาคุณภาพคนในชุมชน (ทุนมนุษย์) ให้มีความรู้ มีสมรรถนะและมีผลผลิตสูงขึ้น สามารถปรับตัวได้ทันการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และ เทคโนโลยี มีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม มีพฤติกรรมการผลิตการออมและการบริโภคที่เหมาะสม และ 3.4.2) การพัฒนาและใช้ประโยชน์จากทุนทางสังคมในชุมชน โดยเลือกรักษาฟื้นฟูวัฒนธรรมค่านิยมที่ดีงาม และภูมิปัญญาที่มีอยู่ อย่างหลากหลาย โดยผสมผสานกับเทคโนโลยีหรือวิทยาการใหม่ ๆ รวมทั้งการเสริมสร้างทุนทางสังคมในชุมชน และการหาทางลด ละ เลิกพฤติกรรมค่านิยมที่ไม่เหมาะสม

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการทำการเกษตรเสาวรส

การเกษตรเชิงพาณิชย์ในบริบทของประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงจากการผลิตเพื่อยังชีพไปสู่การผลิตเชิงตลาดมากขึ้น โดยมุ่งเน้น การเพิ่มมูลค่า ความยั่งยืน และความสามารถในการแข่งขัน เสาวรส (Passiflora Edulis) เป็นหนึ่งในพืชเศรษฐกิจทางเลือกที่มีบทบาท สำคัญต่อรายได้ของเกษตรกร โดยเฉพาะในพื้นที่สูงและพื้นที่กึ่งเขตร้อน เนื่องจากเป็นพืชที่ให้ผลผลิตเร็ว มีตลาดรองรับทั้งการบริโภคสด และการแปรรูป และสามารถเชื่อมโยงกับอุตสาหกรรมน้ำผลไม้ เครื่องดื่ม และผลิตภัณฑ์สุขภาพได้อย่างหลากหลาย (กรมป่าไม้, 2564) ในมิติของระบบการผลิต การทำการเกษตรเสาวรสจำเป็นต้องอาศัยการจัดการเชิงระบบ (System - Based Management) ตั้งแต่ การคัดเลือกสายพันธุ์ การเตรียมดิน การจัดการน้ำและธาตุอาหาร ไปจนถึงการควบคุมโรคและศัตรูพืช งานวิจัยเชิงนิเวศเกษตรชี้ให้เห็น ว่าการจัดการน้ำและปุ๋ยอย่างมีประสิทธิภาพไม่เพียงแต่ช่วยเพิ่มผลผลิต แต่ยังลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสนับสนุนความยั่งยืน ของระบบการผลิตในระยะยาว (Polo - Murcia et al., 2025) ในเชิงเทคนิคการปลูก เสาวรสเป็นไม้เลื้อยที่ต้องอาศัยโครงสร้างค้ำ (Trellising System) ที่เหมาะสมเพื่อสนับสนุนการเจริญเติบโต การตัดแต่งกิ่งอย่างเป็นระบบช่วยกระตุ้นการแตกยอดใหม่ เพิ่มพื้นที่ รับแสง และส่งผลให้ผลผลิตมีคุณภาพสูงขึ้น (Rigden, 2011) นอกจากนี้ ปัจจัยด้านสังคมและการบริหารจัดการก็มีบทบาทสำคัญ ต่อความสำเร็จของการทำการเกษตรเสาวรส โดยเฉพาะการถ่ายทอดเทคโนโลยีและการยอมรับนวัตกรรมของเกษตรกร งานวิจัยในพื้นที่ ภาคเหนือของประเทศไทยพบว่า การฝึกอบรม การเข้าถึงความรู้ และการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐ มีผลเชิงบวกต่อการยอมรับ เทคโนโลยีการผลิตเสาวรสและการนำไปใช้ในทางปฏิบัติจริง (พินิจ วันนา และคณะ, 2564) จากบริบทดังกล่าว การศึกษาการทำการ เกษตรเสาวรสจึงไม่ใช่เพียงการพิจารณาด้านเทคนิคการผลิตเท่านั้น แต่ต้องครอบคลุมมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดระบบการผลิตที่มีประสิทธิภาพ แข่งขันได้ และยั่งยืนในระยะยาว ซึ่งเป็นฐานสำคัญสำหรับการพัฒนางานวิจัยในบทถัดไปของ การศึกษา สอดคล้องกับ 1) ทฤษฎีระบบการผลิตทางการเกษตร (Agricultural Production System Theory) Rigden (2011) ที่กล่าวถึงทฤษฎีระบบการผลิตมองการเกษตรเป็น “ระบบเปิด” (Open System) ที่ประกอบด้วย ปัจจัยนำเข้า (Inputs) ได้แก่ ดิน น้ำ พันธุ์ ปุ๋ย แรงงาน และเทคโนโลยี ซึ่งถูกแปรรูปผ่านกระบวนการจัดการให้เกิด ผลผลิต (Outputs) คือ เสาวรสที่มีคุณภาพและมีมูลค่า ทางเศรษฐกิจในกรณีของเสาวรส ระบบการผลิตต้องอาศัยการจัดการแบบบูรณาการ ตั้งแต่การเตรียมดิน การจัดการน้ำ การใส่ปุ๋ย

การสร้างค้ำ และการตัดแต่งกิ่ง ซึ่งล้วนส่งผลต่อประสิทธิภาพของระบบการผลิตโดยรวม 2) ทฤษฎีเกษตรยั่งยืน (Sustainable Agriculture Theory) ของ Polo - Murcia et al. (2025) กล่าวว่าแนวคิดเกษตรยั่งยืนเน้นการผลิตที่สมดุลระหว่าง เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติในระยะยาว งานวิจัยเชิงนิเวศเกษตรชี้ว่า การจัดการน้ำและธาตุอาหารอย่างเหมาะสม ช่วยลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ขณะเดียวกันยังเพิ่มผลผลิตของเสาวรสได้อย่างมีประสิทธิภาพ 3) ทฤษฎีการจัดการศัตรูพืชแบบผสมผสาน (Integrated Pest Management: IPM)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ธีรพล ฟาคำตัน และคณะ (2563) ได้ศึกษา การพัฒนาผลิตภัณฑ์เปลือกเสาวรสแช่อบแห้งและการศึกษาความพึงพอใจของผู้บริโภคในเขตชุมชน เทศบาลตำบลแม่คำ อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงราย พบว่า วิธีการที่เหมาะสมในการผลิตเปลือกเสาวรสแช่อบแห้งด้วยความเข้มข้นของน้ำเชื่อมในการแช่อบแบบข้าวร้อยละ 30 ร้อยละ 40 และร้อยละ 50 ด้วยความเข้มข้นของน้ำเชื่อมเริ่มต้นที่ระดับร้อยละ 30 ให้ผลิตภัณฑ์สุดท้ายมีลักษณะปรากฏ สี และกลิ่น ได้รับคะแนนเฉลี่ยสูงสุด ดังนั้น จึงเลือกวิธีการแช่อบแบบข้าวที่ ระดับความเข้มข้นร้อยละ 30 ในการศึกษาอายุการเก็บรักษาสารผลิตภัณฑ์เป็นเวลา 0-4 สัปดาห์ ตรวจไม่พบจุลินทรีย์เกินมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนผักและผลไม้แช่อิ่ม 161 / 2558 และจากการทดสอบความพึงพอใจของผู้บริโภคในผลิตภัณฑ์ของผู้บริโภคส่วนใหญ่ให้การยอมรับผลิตภัณฑ์ และงานวิจัยของผกาลักษณ์ พุพธา และ สุเชษฐ์ สมุห์เสนีโต (2564) ได้ศึกษา การพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องดื่มเพื่อสุขภาพจาก น้ำกระชายผสมน้ำเสาวรส พบว่า การพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องดื่มเพื่อสุขภาพสำหรับผู้สูงวัยจากน้ำกระชายผสมน้ำเสาวรส เพื่อให้ผู้บริโภคกลุ่มผู้สูงวัยยอมรับ สูตรที่พัฒนาได้ดีที่สุด คือ อัตราส่วนน้ำกระชายต่อน้ำเสาวรสและฟรุ๊ตโตโอโลจีแซคคาไรด์เท่ากับ 40 : 40 : 20 มีความเป็นกรดต่างเท่ากับ 3.50 ปริมาณกรดทั้งหมดเท่ากับ ร้อยละ .13 (Citric Acid) มีค่าสี L*, a*, b* เท่ากับ 35.9, 3.4 และ 27.6 ตามลำดับ ผลการทดสอบทางประสาทสัมผัสโดยผู้ทดสอบที่มีอายุตั้งแต่ 45 ปีขึ้นไป พบว่า มีคะแนนความชอบรวมเฉลี่ย 8.37 จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องจึงนำมาซึ่งการสร้างกรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ประเภทของการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ทั้งนี้คณะผู้วิจัยจะเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงปริมาณ (Quantitative) และเชิงคุณภาพ (Qualitative) ซึ่งเป็นการสรุปภาพรวมการดำเนินงานเพื่อให้ผลที่ได้จากการศึกษาครอบคลุมทั้งมิติเชิงลึกและกว้าง โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับบริบทชุมชน สภาพปัญหาการเพาะปลูกของเกษตรกร การประกอบอาชีพหลักของเกษตรกร ข้อมูลรายได้ เพื่อนำมาสร้างข้อสรุปการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากเสาวรสเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มบนอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นของเกษตรกรตำบลลำนางรอง อำเภอโนนดินแดง จังหวัดบุรีรัมย์

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัย มีดังนี้

1. งานวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative)

1.1 ประชากร (Population) ที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ เกษตรกรผู้ปลูกเสาวรสในตำบลลำนางรอง อำเภอโนนดินแดง จังหวัดบุรีรัมย์ ที่มีการเพาะปลูกเสาวรสในช่วงเวลาที่ทำการศึกษาทั้งผู้ปลูกเป็นอาชีพหลักหรืออาชีพเสริม จำนวน 150 คน (องค์การบริหารส่วนตำบลลำนางรอง, 2567, สัมภาษณ์)

1.2 กลุ่มตัวอย่าง (Sample) ที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ เกษตรกรผู้ปลูกเสาวรสในตำบลลำนางรอง ที่คัดเลือกจากประชากรจำนวน 35 คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้ได้ตัวแทนที่สะท้อนลักษณะของประชากร ซึ่งขนาดของกลุ่มตัวอย่างได้มาจากเกษตรกรที่เป็นอาสาสมัครในการเข้าร่วมโครงการวิจัยจากการจัดเวทีประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยแก่เกษตรกรผู้ปลูกเสาวรสเพื่อทำความเข้าใจและออกแบบกระบวนการขับเคลื่อนงานวิจัยแก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน และเปิดเวทีคืนหาอาสาสมัครเข้าร่วมโครงการ

2. งานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative)

2.1 ประชากร / กลุ่มผู้ให้ข้อมูล (Informants) ได้แก่ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับห่วงโซ่คุณค่าเสาวรสในตำบลลำนางรอง จำนวน 35 คน ซึ่งสามารถให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับบริบทชุมชน ปัญหาการเพาะปลูก การตลาด และแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากเสาวรสบนอัตลักษณ์ท้องถิ่น

2.2 กลุ่มตัวอย่าง / ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้ได้ผู้ให้ข้อมูลที่มีประสบการณ์ตรงและสามารถสะท้อนสภาพจริงของชุมชน โดยประกอบด้วยกลุ่มหลัก ได้แก่ 1) เกษตรกรผู้ปลูกเสาวรสที่มีประสบการณ์ (เช่น มีประสบการณ์ปลูกตั้งแต่ 1 ปีขึ้นไป) ทั้งรายย่อยและรายที่มีพื้นที่ปลูกมาก 2) แกนนำกลุ่มเกษตรกร/ประธานกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการรวมกลุ่ม การจำหน่าย หรือการแปรรูป 3) ผู้แปรรูปหรือผู้ประกอบการชุมชนที่เคยทำหรือมีศักยภาพทำผลิตภัณฑ์จากเสาวรส และ 4) ผู้นำชุมชน / ผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้แทน อบต. และเจ้าหน้าที่เกษตร เพื่อให้ข้อมูลภาพรวมด้านบริบทชุมชนและการสนับสนุนเชิงนโยบาย โดยขนาดกลุ่มตัวอย่างเชิงคุณภาพผู้วิจัยกำหนดจำนวนผู้ให้ข้อมูลโดยใช้หลักความอิ่มตัวของข้อมูล (Data Saturation) คือ เก็บข้อมูลจนไม่พบประเด็นใหม่เพิ่มเติม จำนวน 35 คน สำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก และ/หรือจัดเวทีสนทนากลุ่ม/ระดมสมอง 2 ครั้ง (กลุ่มละ 11 - 12 คน) ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความพร้อมของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยในการเป็นอาสาสมัครในการเข้าร่วมโครงการวิจัยและสมัครใจในการให้ข้อมูลการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากเสาวรสเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มบนอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นของเกษตรกรตำบลลำนางรอง อำเภอโนนดินแดง จังหวัดบุรีรัมย์ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับบริบทของเกษตรกร สภาพปัญหาการเพาะปลูกของเกษตรกร การประกอบอาชีพหลักของเกษตรกร ข้อมูลรายได้ รวมทั้งผลการดำเนินงานของการทำกิจกรรมร่วมกัน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และกระบวนการทำงานร่วมกันของคนในชุมชนเพื่อสร้างข้อสรุปการกำหนดค้นหาชุดความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากเสาวรสเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มบนอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นของเกษตรกรตำบลลำนางรอง อำเภอโนนดินแดง จังหวัดบุรีรัมย์

โดยคณะผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในประเด็นการวิจัยซึ่งนอกจากจะใช้วิธีการศึกษาเอกสารแล้วยังใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In - depth Interview) เป็นการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant Interview) ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้หรือมีข้อมูลในเรื่องที่คณะผู้วิจัยกำลังศึกษาดีที่สุดหรือมีความเกี่ยวข้องมากที่สุด โดยกำหนดตัวผู้ตอบบางคนแบบเจาะจงเอาไว้ล่วงหน้า การจัดสนทนากลุ่ม การจัดเวทีประชาคม การเดินสำรวจชุมชน และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม โดยมีรายละเอียดแหล่งของการเก็บรวบรวม

ข้อมูล ดังนี้ 1) แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) การรวบรวมข้อมูลจากแหล่งทุติยภูมิของการวิจัยนี้ใช้วิธีการศึกษาเอกสาร (Documents) เพื่อวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างปัญหาการวิจัย และแนวคิดทฤษฎีตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่นำมากำหนดกรอบแนวคิดและกรอบการวิเคราะห์การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากเสารสเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มบนอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นของเกษตรกรตำบลลำนางรอง อำเภอโนนดินแดง จังหวัดบุรีรัมย์ และ 2) แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source) ประกอบด้วยข้อมูลบริบทชุมชน สภาพปัญหาการเพาะปลูกของเกษตรกร การประกอบอาชีพหลักของเกษตรกร ข้อมูลรายได้ รวมทั้งผลการดำเนินงานของการทำกิจกรรมร่วมกัน โดยการสนทนาพูดคุย การจัดเวทีร่วมกับชุมชนซึ่งมีวิธีเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้ 2.1) การสนทนากลุ่ม (Focused Group) โดยเครื่องมือการวิจัยที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ 2.1.1) แนวคำถามสนทนากลุ่ม (Focus Group Guideline) 2.1.2) แบบบันทึกภาคสนาม (Field Note Form) 2.1.3) เครื่องบันทึกเสียง และ 2.1.4) แบบสำรวจข้อมูลพื้นฐาน เป็นการใช้อย่างสอบถามสั้น ๆ 2.2) การระดมสมอง (Brainstorming) โดยเครื่องมือการวิจัยที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ 2.2.1) แนวคำถามการระดมสมอง (Brainstorming Guideline) 2.2.2) แบบบันทึกการระดมสมอง (Brainstorming Record Form) 2.2.3) กระดาษฟลิปชาร์ตและแผนผังความคิด (Mind Mapping Tools) 2.2.4) เครื่องบันทึกเสียงและภาพถ่ายกิจกรรม และ 2.2.5) แบบสำรวจข้อมูลพื้นฐาน และ 2.3) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In - depth Interview Technique) โดยเครื่องมือการวิจัยที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ 2.3.1) แนวคำถามสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Interview Guide) 2.3.2) แบบบันทึกภาคสนาม (Field Note Form) 2.3.3) เครื่องบันทึกเสียง และ 2.3.4) แบบสำรวจข้อมูลพื้นฐาน รวมทั้งการวิเคราะห์จุดอ่อนจุดแข็งภายในชุมชนและโอกาสข้อจำกัดภายในชุมชน (SWOT Analysis) การจัดลำดับความสำคัญของปัญหา การจัดกลุ่มประเด็นปัญหาเพื่อให้เกิดความชัดเจนในการกำหนดเป็นโจทย์วิจัยร่วมกันระหว่างนักวิชาการและคนในชุมชน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการขอรับรองจริยธรรมวิจัยในมนุษย์ และผ่านการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ จากมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ในคราวประชุมคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ครั้งที่ 8 / 2567 เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2567 ตามหมายเลขใบอนุญาตที่ 42 / 2567 ก่อนการทดลองและเก็บรวบรวมข้อมูล คณะผู้วิจัยได้ขอความยินยอมจากกลุ่มตัวอย่างในการแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัย (Informed Consent Form) โดยผู้วิจัยได้อธิบายพร้อมมอบหมายเอกสารชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย ขั้นตอนการวิจัย ระยะเวลาของการเข้าร่วมการวิจัย และแนวทางในการศึกษาการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากเสารสเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มบนอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นของเกษตรกรตำบลลำนางรอง อำเภอโนนดินแดง จังหวัดบุรีรัมย์ โดยประโยชน์ที่ประชากรจะได้รับความเสี่ยง และความไม่สะดวกที่อาจเกิดขึ้น หลักเกณฑ์ในการยุติการวิจัย และการพิทักษ์สิทธิของกลุ่มตัวอย่าง โดยจะเสนอผลการวิจัยในภาพรวมและไม่เปิดเผยข้อมูลที่ระบุตัวบุคคล และกลุ่มที่ให้ข้อมูลมีสิทธิ์ในการปฏิเสธการเข้าร่วมการวิจัย ซึ่งคณะผู้วิจัยได้แบ่งการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้ 1) การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า ได้แก่ 1.1) การตรวจสอบข้อมูลสามเส้า (Data Triangulation) ซึ่งเป็นการตรวจสอบข้อมูลเพื่อพิสูจน์ว่าข้อมูลที่คณะผู้วิจัยได้มานั้นมีความถูกต้องหรือไม่ โดยวิธีการตรวจสอบข้อมูลนั้น คณะผู้วิจัยจะดำเนินการตรวจสอบแหล่งที่มา 3 แหล่ง ได้แก่ 1.1.1) การตรวจสอบแหล่งเวลา เป็นการตรวจสอบข้อมูลงานวิจัยที่ได้มาว่าข้อมูลที่อยู่ในช่วงเวลาต่างกันหรือเหมือนกัน ถ้าเหมือนกันคณะผู้วิจัยจะตรวจสอบในช่วงเวลาที่ต่างกันด้วย 1.1.2) การตรวจสอบแหล่งสถานที่ เป็นการตรวจสอบข้อมูลงานวิจัยที่ได้มาจากสถานที่เดียวกันหรือไม่ หากมาจากสถานที่เดียวกันแล้วมีผลออกมาเหมือนกัน คณะผู้วิจัยควรมีการตรวจสอบในแหล่งสถานที่ที่แตกต่างกันเพิ่มเติม และ 1.1.3) ตรวจสอบแหล่งบุคคล เป็นการตรวจสอบข้อมูลงานวิจัยที่ได้มาจากแต่ละบุคคล โดยถ้าบุคคลผู้ให้ข้อมูลเปลี่ยนไปข้อมูลงานวิจัยที่จะเปลี่ยนไปด้วยหรือไม่ 1.2) การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย (Investigator Triangulation) ซึ่งเป็นการตรวจสอบว่าผู้วิจัยแต่ละคนจะได้ข้อมูลงานวิจัยต่างกันอย่างใด โดยการเปลี่ยนตัวผู้สังเกตแทนการใช้ผู้วิจัยคนเดียวกันทั้งหมด เพื่อสร้างความแน่ใจได้ดีกว่าผู้วิจัยเพียงคนเดียว และ 1.3) การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งเก่า เพื่อรวบรวมข้อมูลในเรื่องเดียวกันโดยใช้การสังเกตควบคู่กับการซักถาม พร้อมกับการศึกษาข้อมูลจากแหล่งเอกสาร หรือทำการซักถามผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพื่อความแน่นอนว่าเหมาะสมหรือไม่ 2) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ได้จากรวบรวมค้นคว้าข้อมูลจากหนังสือตำรา วารสาร บทความวิจัยและเว็บไซต์ที่เผยแพร่แหล่งข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปวิเคราะห์ศึกษาเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ และ 3) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมจากสมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรกรไทยบ้านเพื่อให้ได้ข้อมูลบริบทชุมชน สภาพปัญหาการเพาะปลูกของเกษตรกร การประกอบอาชีพหลักของเกษตรกร ข้อมูลรายได้ รวมทั้งผลการดำเนินงานของการทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อ

นำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากเสาวรสเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มบนอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นของเกษตรกรตำบลลำนางรอง อำเภอนโนนดินแดง จังหวัดบุรีรัมย์ ดังนี้ 3.1) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยดำเนินการสนทนากลุ่มกับเกษตรกรผู้ปลูกเสาวรสบนตำบลลำนางรอง จำนวน 3 กลุ่ม (กลุ่มละประมาณ 11 - 12 คน) โดยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) จากเกษตรกรที่มีประสบการณ์ปลูกเสาวรสบนอย่างน้อย 1 ปี เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สะท้อนสภาพจริงของพื้นที่ ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มถูกบันทึกทั้งในรูปแบบบันทึกภาคสนาม (Field Notes) และการบันทึกเสียง (โดยได้รับความยินยอมจากผู้เข้าร่วม) เพื่อนำไปถอดความและวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) 3.2) การระดมสมอง (Brainstorming) การระดมสมองดำเนินการกับกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกเสาวรสบนตำบลลำนางรอง จำนวน 35 คน โดยใช้วิธีคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) จากเกษตรกรที่มีประสบการณ์ปลูกเสาวรสบนอย่างน้อย 1 ปี และเป็นผู้มีบทบาทในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหรือเครือข่ายเกษตรกรในพื้นที่ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สะท้อนสภาพจริงของการผลิตและบริบทชุมชน กระบวนการระดมสมองจัดในลักษณะเวทีมีส่วนร่วม (Participatory Workshop) ซึ่งข้อมูลจากการระดมสมองถูกบันทึกในรูปแบบบันทึกภาคสนาม แผนผังความคิด (Mind Mapping) กระดาษฟลิปชาร์ต และการบันทึกเสียง (โดยได้รับความยินยอม) เพื่อนำไปวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) และสังเคราะห์เป็นแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และ 3.3) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview Technique) เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 35 คน ซึ่งคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) โดยพิจารณาจากเกณฑ์ ได้แก่ เป็นเกษตรกรผู้ปลูกเสาวรสบนตำบลลำนางรองอย่างน้อย 1 ปี เป็นผู้นำกลุ่มเกษตรกร / วิสาหกิจชุมชน หรือผู้มีบทบาทสำคัญในห่วงโซ่การผลิตเสาวรสบน มีประสบการณ์ด้านการผลิต การแปรรูป หรือการตลาดของเสาวรสบน โดยการสัมภาษณ์ดำเนินการแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) โดยผู้วิจัยเป็นผู้สัมภาษณ์หลัก ใช้เวลาเฉลี่ย 20-25 นาทีต่อคน ในสถานที่ที่ผู้ให้ข้อมูลสะดวก ได้แก่ บ้านแปลงเกษตร หรือศูนย์ชุมชน ซึ่งข้อมูลจากการสัมภาษณ์ถูกบันทึกทั้งในรูปแบบบันทึกภาคสนาม (Field Notes) และบันทึกเสียง (โดยได้รับความยินยอม) จากนั้นถอดเทปเป็นข้อความ (Transcription) และนำไปวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) เพื่อสังเคราะห์ประเด็นสำคัญสำหรับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ซึ่งคณะผู้วิจัยได้แบ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะเตรียมการ ระยะปฏิบัติการ และระยะสรุปผล โดยมีรายละเอียดในแต่ละขั้นตอนดังต่อไปนี้

ระยะที่ 1 ระยะเตรียมการ คณะผู้วิจัยดำเนินการ ดังนี้ 1.1) ประชุมทีมนักวิจัย เพื่อทบทวนแผนการดำเนินงานของโครงการวิจัย และการจัดกิจกรรมการวิจัยเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย 1.2) ประสานงานผู้นำชุมชนในการเตรียมพื้นที่และเตรียมกลุ่มเป้าหมายเพื่อแสวงหาภาคีเครือข่าย หน่วยงานทั้งภาครัฐ และเอกชนในระดับพื้นที่ 1.3) วางแผนการดำเนินโครงการ เพื่อกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบในการจัดกิจกรรมการดำเนินงานวิจัย และ 1.4) จัดเวทีประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยแก่เกษตรกรผู้ปลูกเสาวรสบนเพื่อทำความเข้าใจแก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน และค้นหาอาสาสมัครเข้าร่วมโครงการ

ระยะที่ 2 ระยะปฏิบัติการ

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาของเกษตรกรผู้ปลูกเสาวรสบนตำบลลำนางรอง อำเภอนโนนดินแดง จังหวัดบุรีรัมย์ คณะผู้วิจัยดำเนินการดังต่อไปนี้ 1.1) ศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาของเกษตรกรผู้ปลูกเสาวรสบนตำบลลำนางรอง อำเภอนโนนดินแดง จังหวัดบุรีรัมย์ 1.2) สรุป วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันปัญหาของเกษตรกรผู้ปลูกเสาวรสบนตำบลลำนางรอง อำเภอนโนนดินแดง จังหวัดบุรีรัมย์ และ 1.3) จัดเวทีคืนข้อมูลสภาพปัจจุบันปัญหาของเกษตรกรผู้ปลูกเสาวรสบนตำบลลำนางรอง อำเภอนโนนดินแดง จังหวัดบุรีรัมย์

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษากระบวนการสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์จากเสาวรสบนเพื่อสร้างความเป็นอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นของเกษตรกรตำบลลำนางรอง อำเภอนโนนดินแดง จังหวัดบุรีรัมย์ คณะผู้วิจัยดำเนินการดังต่อไปนี้ 2.1) ศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากเสาวรสบนเพื่อสร้างความเป็นอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นของเกษตรกรตำบลลำนางรอง อำเภอนโนนดินแดง จังหวัดบุรีรัมย์ 2.2) ศึกษาวิธีการสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์จากเสาวรสบนเพื่อสร้างความเป็นอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นของเกษตรกรตำบลลำนางรอง อำเภอนโนนดินแดง จังหวัดบุรีรัมย์ 2.3) สรุป วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์จากเสาวรสบนเพื่อสร้างความเป็นอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นของเกษตรกรตำบลลำนางรอง อำเภอนโนนดินแดง จังหวัดบุรีรัมย์ และ 2.4) จัดเวทีคืนข้อมูลวิธีการสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์จากเสาวรสบนเพื่อสร้างความเป็นอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นของเกษตรกรตำบลลำนางรอง อำเภอนโนนดินแดง จังหวัดบุรีรัมย์ ให้กับผู้นำชุมชน กลุ่มเป้าหมาย และประชาชนทั่วไป

ขั้นตอนที่ 3 การสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์จากเสาวรสบนอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นของเกษตรกรตำบลลำนางรอง อำเภอนอนดินแดง จังหวัดบุรีรัมย์ คณะผู้วิจัยดำเนินการดังต่อไปนี้ 3.1) ศึกษาศักยภาพผลผลิตเสาวรสบนของเกษตรกรตำบลลำนางรอง อำเภอนอนดินแดง จังหวัดบุรีรัมย์ 3.2) จัดเวทีค้นหาความต้องการในการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากเสาวรสบนเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มบนอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นของเกษตรกรตำบลลำนางรอง อำเภอนอนดินแดง จังหวัดบุรีรัมย์ ให้กับผู้นำชุมชน กลุ่มเป้าหมาย และประชาชนทั่วไป 3.3) การสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์จากเสาวรสบนเพื่อสร้างความเป็นอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นของเกษตรกรตำบลลำนางรอง อำเภอนอนดินแดง จังหวัดบุรีรัมย์ 3.4) พัฒนาบรรจุภัณฑ์ผลิตภัณฑ์จากเสาวรสบนเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มบนอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นของเกษตรกรตำบลลำนางรอง อำเภอนอนดินแดง จังหวัดบุรีรัมย์ และ 3.5) สรุป วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาผลิตภัณฑ์จากเสาวรสบนเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มบนอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นของเกษตรกรตำบลลำนางรอง อำเภอนอนดินแดง จังหวัดบุรีรัมย์ แล้วนำข้อมูลที่จัดเก็บได้มาจัดหมวดหมู่ เรียบเรียง วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำเสนอข้อมูลให้ชุมชนรับรู้ ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

ระยะที่ 3 ระยะสรุปผล และถอดบทเรียน คณะผู้วิจัยดำเนินการดังต่อไปนี้ 3.1) ถอดบทเรียนที่ได้จากงานวิจัย ซึ่งเป็นการถอดบทเรียนภาพรวมการดำเนินงานของโครงการวิจัย (Retrospect) จากกิจกรรมการดำเนินงานเพื่อกำหนดทิศทางการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องในอนาคต โดยการใช้เครื่องมือการถอดบทเรียนหลังปฏิบัติการ AAR (After Action Review) เพื่อเป็นการวางแผนการทํางานวิจัยครั้งต่อไป 3.2) สรุปบทเรียน โดยการสรุปบทเรียนที่ได้จากงานวิจัย ซึ่งเป็นการสรุปบทเรียนระหว่าง หัวหน้าโครงการวิจัย นักวิจัย เจ้าหน้าที่ อบต. ผู้นำชุมชน และชุมชนกลุ่มเป้าหมาย และ 3.3) จัดเวทีคืนข้อมูลการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากเสาวรสบนเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มบนอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นของเกษตรกรตำบลลำนางรอง อำเภอนอนดินแดง จังหวัดบุรีรัมย์ ร่วมกับ อบต. หน่วยงานของรัฐอื่น ๆ กลุ่มสมาชิก และชุมชน

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมได้จากการสนทนากลุ่ม การระดมสมอง และการสัมภาษณ์ เพื่อนำมาวิเคราะห์การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากเสาวรสบนเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มบนอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นของเกษตรกรตำบลลำนางรอง อำเภอนอนดินแดง จังหวัดบุรีรัมย์ คณะผู้วิจัยดำเนินการ ดังนี้ 1) ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสนทนากลุ่ม การระดมสมอง และการสัมภาษณ์เกี่ยวกับบริบทชุมชน สภาพปัญหาการเพาะปลูกของเกษตรกร การประกอบอาชีพหลักของเกษตรกร ข้อมูลรายได้เป็นการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาแล้วนำข้อมูลมาสรุปแบบความเรียง และ 2) ข้อมูลเชิงปริมาณที่ได้จากการสนทนากลุ่ม การระดมสมอง และการสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลรายได้ โดยใช้วิธีการประมวลผลตามหลักสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ การแจกแจงความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage)

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากเสาวรสบนเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มบนอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นของเกษตรกรตำบลลำนางรอง อำเภอนอนดินแดง จังหวัดบุรีรัมย์ คณะผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาของเกษตรกรผู้ปลูกเสาวรสบนตำบลลำนางรอง อำเภอนอนดินแดง จังหวัดบุรีรัมย์

ผลการศึกษา พบว่า ด้านสภาพปัญหาของเกษตรกรผู้ปลูกเสาวรสบน ราคาผลผลิตเสาวรสบนไม่มีความแน่นอน ปัญหาโรคและแมลงศัตรูพืช ต้นทุนการผลิตสูง ขาดความรู้ด้านการจัดการแปลงปลูก ปัญหาน้ำและสภาพอากาศ คุณภาพผลผลิตไม่สม่ำเสมอ การเข้าถึงเทคโนโลยีและนวัตกรรมยังจำกัด รวมถึงผลกระทบจากสภาพอากาศและโรคพืช ด้านการจัดจำหน่ายเสาวรสบน พบว่า ระบบตลาดยังไม่มั่นคง ขาดช่องทางการตลาดที่แน่นอนและหลากหลายช่องทาง ผลผลิตล้นตลาดในฤดูผลผลิตสูง ขาดแหล่งรับซื้อที่ชัดเจน การบรรจุภัณฑ์และการแปรรูปยังไม่ดีพอ ปัญหาการขนส่ง ขาดมาตรฐานคุณภาพสินค้า ไม่มีการสร้างแบรนด์หรือเรื่องราวของสินค้า ปัญหาการเข้าถึงตลาดและขาดความรู้ด้านการตลาด และขาดการสนับสนุนจากภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง และด้านรายได้ของเกษตรกรผู้ปลูกเสาวรสบน พบว่า ราคาผลผลิตผันผวนตามฤดูกาล ขาดการแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าที่ได้มาตรฐาน และไม่มี การรวมกลุ่มในการขาย

ผลการศึกษากระบวนการสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์จากเสาวรสบนอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นของเกษตรกรตำบลลำนางรอง อำเภอนอนดินแดง จังหวัดบุรีรัมย์

ผลการศึกษา พบว่า 1) กระบวนการสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์จากเสาวรสบนอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นของเกษตรกรตำบลลำนางรอง อำเภอนอนดินแดง จังหวัดบุรีรัมย์ มี 5 ประเด็น ดังนี้ 1.1) การพัฒนาวัตถุดิบและการผลิตเชิงคุณภาพ 1.2) การแปรรูปเพื่อ

สร้างมูลค่าเพิ่ม 1.3) การบูรณาการอัตลักษณ์ชุมชนเข้ากับผลิตภัณฑ์ 1.4) การตลาดและช่องทางจำหน่าย และ 1.5) ผลลัพธ์ด้านเศรษฐกิจและสังคม 2) กระบวนการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากเสาวรส เกษตรกรมีการนำผลผลิตเสาวรสมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์แปรรูปได้แก่ เสาวรสลอยแก้ว เพื่อเป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับเสาวรส และสามารถจำหน่ายได้ในราคาที่สูงกว่าการขายผลสด นอกจากนั้น ยังเป็นกระบวนการแปรรูปที่เกษตรกรสามารถทำได้ ไม่ต้องใช้อุปกรณ์และเครื่องมือที่ทันสมัยก็สามารถทำได้ 2) การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมพื้นถิ่น กระบวนการแปรรูปส่วนใหญ่ใช้สูตรดั้งเดิมหรือเทคนิคการแปรรูปที่พัฒนามาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับการออกแบบบรรจุภัณฑ์ที่สื่อถึงอัตลักษณ์ของชุมชนที่ได้แนวคิดมาจาก “ผ้าศรีเสาวรสขสาร” เกษตรกรจึงมีความต้องการให้นำโลโก้ของ “ช้างขสาร” มาเป็นส่วนหนึ่งของโลโก้บรรจุภัณฑ์เสาวรสลอยแก้วที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเล่าของชุมชนท้องถิ่น 3) การเสริมสร้างอัตลักษณ์ชุมชน ผลิตภัณฑ์จากเสาวรสกลายเป็นสัญลักษณ์ของชุมชนที่บ่งบอกถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม วิถีชีวิต และทรัพยากรที่โดดเด่นของพื้นที่ส่งผลให้เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นและเป็นจุดขายด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และ 4) ผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคม การสร้างมูลค่าเพิ่มช่วยให้เกษตรกรมีรายได้ที่มั่นคงมากขึ้น ลดการพึ่งพาการขายผลผลิตในฤดูกาลเดียว และเกิดการรวมกลุ่มของเกษตรกรในการบริหารจัดการกลุ่มผลิตภัณฑ์เพิ่มความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 โลโก้ผลิตภัณฑ์เสาวรสลอยแก้ว

ผลการสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์จากเสาวรสบนอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นของเกษตรกรตำบลลำนางรอง อำเภอนโนนดินแดง จังหวัดบุรีรัมย์

ผลการศึกษา พบว่า 1) เกษตรกรชุมชนตำบลลำนางรองมีความต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากเสาวรสแปรรูปเป็น “เสาวรสลอยแก้ว” เพื่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มโดยการนำอัตลักษณ์ท้องถิ่นมาเป็นหัวใจสำคัญของการออกแบบผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ ส่งผลให้สินค้าเป็นที่จดจำ มีความโดดเด่นในตลาด และสามารถเพิ่มรายได้ให้แก่เกษตรกรอย่างเป็นรูปธรรม สำหรับกระบวนการสร้างมูลค่าเพิ่มจึงเป็นแนวทางที่ช่วยสร้างความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมให้แก่ชุมชนลำนางรองอย่างแท้จริง 2) เกษตรกรมีความต้องการบรรจุภัณฑ์ที่สะท้อนอัตลักษณ์ตำบลลำนางรอง ประกอบด้วย ลวดลายท้องถิ่น เช่น ลายช้างขสารซึ่งเป็นลายที่มีเรื่องเล่าของชุมชนท้องถิ่นซึ่งจะทำให้ผลิตภัณฑ์จากเสาวรสกลายเป็นสัญลักษณ์ของชุมชนที่บ่งบอกถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม วิถีชีวิต และทรัพยากรที่โดดเด่นของพื้นที่ส่งผลให้เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นและเป็นจุดขายด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และ 3) ผลิตภัณฑ์เสาวรสลอยแก้วมีต้นทุนการแปรรูป 19.96 บาทต่อชิ้น ซึ่งหากเกษตรกรต้องการกำไรร้อยละ 50 สามารถจำหน่ายเสาวรสลอยแก้วได้ในราคา 29.94 บาทต่อชิ้น จะส่งผลให้เกษตรกรมีกำไรขั้นต้น 9.98 บาทต่อชิ้น ดังตารางที่ 1 และดังภาพที่ 3

ตารางที่ 1 ต้นทุนการผลิต “เสาวรสลอยแก้ว” ต่อชิ้น

รายการ	ต้นทุนต่อชิ้น	ร้อยละของต้นทุน
ต้นทุนวัตถุดิบ	16.96 บาท	84.97
ต้นทุนค่าแรงงาน	2.00 บาท	10.02
ต้นทุนค่าใช้จ่ายในการผลิต	1.00 บาท	5.01
รวมต้นทุนการผลิตต่อชิ้น	19.96 บาท	100.00

จากตารางที่ 1 พบว่า เกษตรกรตำบลลำนางรอง อำเภอโนนดินแดง จังหวัดบุรีรัมย์ มีต้นทุนการผลิตเสาวรสลอยแก้ว 19.96 บาทต่อชิ้น ประกอบด้วย ต้นทุนวัตถุดิบ 16.96 บาทต่อชิ้น ต้นทุนค่าแรงงาน 2.00 บาทต่อชิ้น และต้นทุนค่าใช้จ่ายในการผลิต 1.00 บาทต่อชิ้น

ภาพที่ 3 ผลิตภัณฑ์เสาวรสลอยแก้ว

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

งานวิจัยเชิงคุณภาพนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์จากเสาวรเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มบนอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นของเกษตรกรตำบลลำนางรอง อำเภอโนนดินแดง จังหวัดบุรีรัมย์ โดยอาศัยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผ่านกระบวนการ 3 ขั้นตอน ได้แก่ ศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาของเกษตรกร ศึกษากระบวนการสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์จากเสาวรบนอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่น และสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์จากเสาวรบนอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่น ซึ่งดำเนินการร่วมกับ เกษตรกรผู้ปลูกเสาวรตำบลลำนางรอง อำเภอโนนดินแดง จังหวัดบุรีรัมย์ โดยผลวิจัยสรุปได้ดังนี้

ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาของเกษตรกรผู้ปลูกเสาวรตำบลลำนางรอง อำเภอโนนดินแดง จังหวัดบุรีรัมย์

ผลการศึกษา พบว่า ด้านสภาพปัญหาของเกษตรกรผู้ปลูกเสาวร ราคาผลผลิตเสาวรไม่มีความแน่นอน ปัญหาโรคและแมลงศัตรูพืช ต้นทุนการผลิตสูง ขาดความรู้ด้านการจัดการแปลงปลูก ปัญหาน้ำและสภาพอากาศ คุณภาพผลผลิตไม่สม่ำเสมอ การเข้าถึงเทคโนโลยีและนวัตกรรมยังจำกัด และผลกระทบจากสภาพอากาศและโรคพืช ด้านการจัดจำหน่ายเสาวร ระบบตลาดยังไม่มั่นคง ขาดช่องทางการตลาดที่แน่นอนและหลากหลายช่องทาง ผลผลิตล้นตลาดในฤดูผลผลิตสูง ขาดแหล่งรับซื้อที่ชัดเจน การบรรจุภัณฑ์และการแปรรูปยังไม่ดีพอ ปัญหาการขนส่ง ขาดมาตรฐานคุณภาพสินค้า ไม่มีการสร้างแบรนด์หรือเรื่องราวของสินค้า ปัญหาการเข้าถึงตลาด และขาดความรู้ด้านการตลาด และขาดการสนับสนุนจากภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง และด้านรายได้ของเกษตรกรผู้ปลูกเสาวร ราคาผลผลิตผันผวนตามฤดูกาล ขาดการแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าที่ได้มาตรฐาน และไม่มีการรวมกลุ่มในการขาย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของกรมวิชาการเกษตร (2566) ที่พบว่า เกษตรกรรายย่อยในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีต้นทุนการผลิตสูงกว่าภาคอื่น เนื่องจากการพึ่งพาวัตถุดิบภายนอก เช่น ปุ๋ยเคมี และยาปราบศัตรูพืชโดยไม่มีการวางแผนต้นทุนอย่างเหมาะสม รวมถึงไม่มีระบบประกันราคาผลผลิต ปัญหาเรื่องโรคและแมลงศัตรูพืช และคุณภาพผลผลิตไม่สม่ำเสมอ อาจเกิดจากการใช้พันธุ์ที่ไม่มีคุณภาพหรือไม่มีการควบคุมคุณภาพการผลิตอย่างเข้มงวด และสอดคล้องกับงานวิจัยของศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรบุรีรัมย์ (2565) ที่พบว่า การขาดองค์ความรู้ด้านการจัดการแปลงและการดูแลพืชในช่วงวิกฤต เช่น ฤดูฝนตกหนักหรือแห้งแล้ง ส่งผลโดยตรงต่อปริมาณและคุณภาพของผลผลิต

ผลการศึกษากระบวนการสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์จากเสาวรสบนอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นของเกษตรกรตำบลลำนางรอง อำเภอนโนนดินแดง จังหวัดบุรีรัมย์

ผลการศึกษา พบว่า กระบวนการสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์จากเสาวรสบนอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นมี 5 ประเด็น ดังนี้ การพัฒนาวัตถุดิบและการผลิตเชิงคุณภาพ การแปรรูปเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม การบูรณาการอัตลักษณ์ชุมชนเข้ากับผลิตภัณฑ์ การตลาดและช่องทางจำหน่าย และผลลัพธ์ด้านเศรษฐกิจและสังคมกระบวนการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากเสาวรสบน เกษตรกรมีการนำผลผลิตเสาวรสบนพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์แปรรูป ได้แก่ เสาวรสลอยแก้ว เพื่อเป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับเสาวรสบน และสามารถจำหน่ายได้ในราคาที่สูงกว่าการขายผลสด นอกจากนั้น ยังเป็นกระบวนการแปรรูปที่เกษตรกรสามารถทำได้ ไม่ต้องใช้อุปกรณ์และเครื่องมือที่ทันสมัยก็สามารถทำได้ การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมพื้นถิ่น กระบวนการแปรรูปส่วนใหญ่ใช้สูตรดั้งเดิมหรือเทคนิคการแปรรูปที่พัฒนามาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับการออกแบบบรรจุภัณฑ์ที่สื่อถึงอัตลักษณ์ของชุมชนที่ได้แนวคิดมาจาก “ผ้าศรีเสาวรสบน” เกษตรกรจึงมีความต้องการให้นำโลโก้ของ “ช้างคชสาร” มาเป็นส่วนหนึ่งของโลโก้บรรจุภัณฑ์เสาวรสลอยแก้วที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเล่าของชุมชนท้องถิ่น การเสริมสร้างอัตลักษณ์ชุมชน ผลิตภัณฑ์จากเสาวรสบนกลายเป็นสัญลักษณ์ของชุมชนที่บ่งบอกถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม วิถีชีวิต และทรัพยากรที่โดดเด่นของพื้นที่ส่งผลให้เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นและเป็นจุดขายด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคม การสร้างมูลค่าเพิ่มช่วยให้เกษตรกรมีรายได้ที่มั่นคงมากขึ้น ลดการพึ่งพาการขายผลผลิตในฤดูกาลเดียว และเกิดการรวมกลุ่มของเกษตรกรในการบริหารจัดการกลุ่มผลิตภัณฑ์เพิ่มความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานราก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ศุภกร แสงสุริยา (2563) ที่พบว่า การแปรรูปผลไม้พื้นถิ่น เช่น น้ำผลไม้ ผลไม้ลอยแก้ว และแยม สามารถเพิ่มราคาจำหน่ายได้มากกว่าผลสดถึง 2 - 3 เท่า อีกทั้งเป็นกระบวนการที่เกษตรกรสามารถทำได้ด้วยอุปกรณ์พื้นฐาน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาที่พบว่าเกษตรกรตำบลลำนางรองสามารถทำ “เสาวรสลอยแก้ว” ได้เองในครัวเรือน สอดคล้องกับงานวิจัยของกัญญารัตน์ จันทร์เพ็ญ (2563) ที่พบว่าบรรจุภัณฑ์ที่ใช้ลายชาตพื้นถิ่นและสัญลักษณ์ท้องถิ่น ส่งผลต่อการรับรู้คุณค่าผลิตภัณฑ์เพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 65 สอดคล้องกับผลิตภัณฑ์เสาวรสลอยแก้วที่กลายเป็น “สัญลักษณ์ชุมชนลำนางรอง” และสอดคล้องกับงานวิจัยของวรารักษ์ นิลทการ และ ทศพล เจริญชัย (2564) ที่พบว่า ผลิตภัณฑ์ที่เชื่อมโยงอัตลักษณ์ชุมชน มีบทบาทสำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยวเชิงเกษตรและสร้างรายได้เสริมให้ชุมชน สอดคล้องกับผลการศึกษาที่ชี้ว่าผลิตภัณฑ์เสาวรสลอยแก้วสามารถเป็น “จุดขายด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตร” ได้

ผลการสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์จากเสาวรสบนอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นของเกษตรกรตำบลลำนางรอง อำเภอนโนนดินแดง จังหวัดบุรีรัมย์

ผลการศึกษา พบว่า 1) เกษตรกรชุมชนตำบลลำนางรองมีความต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากเสาวรสบนแปรรูปเป็น “เสาวรสลอยแก้ว” เพื่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มโดยการนำอัตลักษณ์ท้องถิ่นมาเป็นหัวใจสำคัญของการออกแบบผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ ส่งผลให้สินค้าเป็นที่จดจำ มีความโดดเด่นในตลาด และสามารถเพิ่มรายได้ให้แก่เกษตรกรอย่างเป็นรูปธรรม สำหรับกระบวนการสร้างมูลค่าเพิ่มจึงเป็นแนวทางที่ช่วยสร้างความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมให้แก่ชุมชนลำนางรองอย่างแท้จริง 2) เกษตรกรมีต้องการบรรจุภัณฑ์ที่สะท้อนอัตลักษณ์ตำบลลำนางรอง ประกอบด้วย ลวดลายท้องถิ่น เช่น ลายช้างคชสารซึ่งเป็นลายที่มีเรื่องเล่าของชุมชนท้องถิ่นซึ่งจะทำให้ผลิตภัณฑ์จากเสาวรสบนกลายเป็นสัญลักษณ์ของชุมชนที่บ่งบอกถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม วิถีชีวิต และทรัพยากรที่โดดเด่นของพื้นที่ส่งผลให้เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นและเป็นจุดขายด้านการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และ 3) ผลิตภัณฑ์เสาวรสลอยแก้วมีต้นทุนการแปรรูป 19.96 บาทต่อชิ้น ซึ่งหากเกษตรกรต้องการกำไรร้อยละ 50 สามารถจำหน่ายเสาวรสลอยแก้วได้ในราคา 29.94 บาทต่อชิ้น จะส่งผลให้เกษตรกรมีกำไรขั้นต้น 9.98 บาทต่อชิ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพิริยา สมศักดิ์ และคณะ (2568) ที่พบว่ากลุ่มแม่บ้านชุมชนบ้านโป่งมีศักยภาพสูงในการพัฒนาผลิตภัณฑ์แหม่มคิโตเพื่อรองรับกลุ่มผู้บริโภคที่รักสุขภาพ กระบวนการสร้างมูลค่าเพิ่มเริ่มจากการออกแบบตราสินค้าและบรรจุภัณฑ์ที่ดึงดูดและสร้างความเชื่อมั่นในคุณภาพของสินค้าการกำหนดราคาขายที่เหมาะสมที่ 99 บาทต่อหน่วย ซึ่งช่วยให้ธุรกิจสามารถบรรลุจุดคุ้มทุนและสร้างกำไรอย่างยั่งยืน การทดสอบจำหน่ายผลิตภัณฑ์พบว่าผู้บริโภคมีความพึงพอใจในผลิตภัณฑ์ นอกจากนี้การเพิ่มช่องทางจำหน่ายผ่านสื่อสังคม ออนไลน์ช่วยให้ผลิตภัณฑ์สามารถเข้าถึงกลุ่มลูกค้าได้กว้างมากขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของสมโภชน์ เพิ่มทรัพย์ และ ชโลธร ชาญกิจ (2565) ที่พบว่า หากต้นทุนต่อชิ้นอยู่ในระดับต่ำกว่า 25 บาท และสามารถตั้งกำไรในอัตราร้อยละ 30 - 50 จะทำให้ผลิตภัณฑ์เข้าสู่ตลาดได้อย่างมั่นคง ซึ่งตรงกับต้นทุนเสาวรสลอยแก้วที่ 19.96 บาทต่อชิ้น และสอดคล้องกับงานวิจัยของกัญญารัตน์ ภูมิจันทร์ (2563) ที่พบว่า การแปรรูปผลผลิตช่วยลดผลกระทบจากราคาที่ผันผวนตามฤดูกาล และเพิ่มมูลค่าให้ผลผลิตเดิมได้หลายเท่าซึ่งเป็นข้อเท็จจริงเดียวกับการแปรรูปเสาวรสบนในชุมชนลำนางรอง

โดยสรุปการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากเสาวรสเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มบนอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นของเกษตรกรตำบลลำนางรอง อำเภอนโนนดินแดง จังหวัดบุรีรัมย์ โดยผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าปัญหาของเกษตรกรผู้ปลูกเสาวรสนั้นไม่ได้เป็นเพียงปัญหาเฉพาะด้านใดด้านหนึ่ง แต่เป็นปัญหาที่มีความเชื่อมโยงกันตลอดห่วงโซ่คุณค่า ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขอย่างบูรณาการทั้งในด้านการพัฒนาองค์ความรู้ การนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์แปรรูป การสร้างมูลค่าเพิ่ม และการพัฒนาระบบตลาดที่ยั่งยืน นอกจากนี้ ยังทำให้เกิดความเข้าใจสภาพปัญหาของเกษตรกรผู้ปลูกเสาวรสนั้นเชิงลึก โดยเห็นความเชื่อมโยงของปัญหาด้านการผลิต การตลาด และรายได้ ซึ่งเป็นข้อมูลสำคัญสำหรับการออกแบบแนวทางพัฒนาที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ ซึ่งชี้ให้เห็นความจำเป็นในการพัฒนาศักยภาพเกษตรกรด้านองค์ความรู้และทักษะการจัดการแปลงปลูก การลดต้นทุนการผลิต และการรับมือกับปัญหาโรคพืชและสภาพอากาศ เพื่อยกระดับคุณภาพและผลผลิตของผลผลิต อันจะนำมาซึ่งการสะท้อนถึงความสำคัญของการพัฒนาการแปรรูปและการสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์เสาวรสนั้น เพื่อลดความเสี่ยงจากความผันผวนของราคา และเพิ่มรายได้ให้แก่เกษตรกรอย่างยั่งยืน โดยแสดงให้เห็นถึงบทบาทของการรวมกลุ่มเกษตรกรและการพัฒนาระบบตลาดชุมชนทั้งในด้านการจัดจำหน่าย การสร้างแบรนด์ และการพัฒนาช่องทางการตลาดที่หลากหลายเพื่อเพิ่มอำนาจต่อรองและความมั่นคงทางรายได้ อันเป็นฐานข้อมูลเชิงประจักษ์สำหรับหน่วยงานภาครัฐ สถาบันการศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการกำหนดนโยบายหรือพัฒนาโครงการสนับสนุนเกษตรกรผู้ปลูกเสาวรสน้อย่างต่อเนื่องและสอดคล้องกับความต้องการของพื้นที่

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. เกษตรกรตำบลลำนางรอง ใช้เป็นแนวทางในการกำหนดแนวปฏิบัติด้านการจัดการแปลงปลูกที่เหมาะสม ได้แก่ การจัดการดิน น้ำ การป้องกันโรคและแมลงศัตรูพืช และการใช้ปัจจัยการผลิตอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อลดต้นทุนการผลิตและยกระดับคุณภาพผลผลิตให้สม่ำเสมอซึ่งจะช่วยสนับสนุนทั้งการขายผลสดและการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์มูลค่าเพิ่ม
2. เกษตรกรตำบลลำนางรอง ใช้เป็นแนวทางในการวางแผนการจัดตั้งระบบคัดเกรดเสาวรสน้อย่างเป็นรูปธรรม โดยแบ่งผลผลิตออกเป็นเกรดสำหรับจำหน่ายสดและเกรดสำหรับแปรรูป เพื่อลดปัญหาผลผลิตล้นตลาด ลดการสูญเสีย และใช้วัตถุดิบทุกส่วนให้เกิดคุณค่าสูงสุด
3. เกษตรกรตำบลลำนางรอง ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการแปรรูปเสาวรสน้อยกว่าให้เป็นผลิตภัณฑ์อัตลักษณ์ประจำตำบลลำนางรอง เนื่องจากเป็นผลิตภัณฑ์ที่ทำได้ง่าย ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งช่วยสร้างรายได้ที่มั่นคงมากขึ้นให้แก่เกษตรกร
4. เกษตรกรตำบลลำนางรอง ควรมีการรวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชนเพื่อบริหารจัดการการผลิต การแปรรูป การตั้งราคา และการจำหน่ายร่วมกัน ซึ่งจะช่วยเพิ่มอำนาจต่อรอง ลดการพึ่งพาพ่อค้าคนกลาง และทำให้รายได้กระจายกลับสู่ชุมชนมากขึ้น
5. หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สำนักงานเกษตรอำเภอ พัฒนาชุมชน หรือองค์การบริหารส่วนตำบลลำนางรอง ควรนำแนวทางการแปรรูปผลิตภัณฑ์เสาวรสน้อยกว่าไปใช้ในการพัฒนาชุมชนอื่น ๆ โดยเน้นวิธีที่ง่าย ประหยัด และทำได้จริงในชุมชน เพื่อให้เกษตรกรสามารถเพิ่มมูลค่าผลผลิตได้โดยไม่ต้องลงทุนสูง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาศักยภาพในการพัฒนาผลิตภัณฑ์เสาวรสน้อยกว่าในรูปแบบอื่นเพิ่มเติม เช่น น้ำเสาวรสน้ำแข็ง เยลลี่เสาวรสน้ำแข็ง ชาเสาวรสน้ำแข็ง หรือขนมจากเสาวรสน้ำแข็ง เพื่อเปรียบเทียบต้นทุน กำไร ความนิยมของผู้บริโภคและความเหมาะสมของการผลิตในระดับชุมชน
2. ควรศึกษาพฤติกรรมผู้บริโภคต่อผลิตภัณฑ์เสาวรสน้อยกว่าที่มีอัตลักษณ์ชุมชนเพื่อวิเคราะห์ความต้องการรูปแบบบรรจุภัณฑ์ที่ดึงดูดใจและช่องทางการตลาดที่เหมาะสมเพื่อช่วยให้การพัฒนาผลิตภัณฑ์มีทิศทางที่ตรงกับกลุ่มเป้าหมายมากขึ้น
3. ควรศึกษากระบวนการสร้างแบรนด์สินค้าชุมชนโดยใช้ทุนวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาแนวทางในการออกแบบแบรนด์ โลโก้ เรื่องเล่า (Storytelling) และสื่อประชาสัมพันธ์ที่สามารถสื่อถึงอัตลักษณ์ท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพ
4. ควรศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจที่เป็นรูปธรรมจากการพัฒนาผลิตภัณฑ์แปรรูป เช่น รายได้เฉลี่ยก่อนและหลังการแปรรูป อัตราการจ้างงานในชุมชน การหมุนเวียนของเงินในท้องถิ่น เพื่อใช้เป็นข้อมูลสนับสนุนการวางแผนพัฒนาเชิงพื้นที่
5. ควรศึกษาปัจจัยความสำเร็จและอุปสรรคของการรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยเน้นการบริหารจัดการ การแบ่งปันผลประโยชน์ การสร้างความไว้วางใจภายในกลุ่ม และกลไกการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกเพื่อพัฒนาโมเดลการรวมกลุ่มที่ยั่งยืน

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) และมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ที่ให้การสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินการวิจัย คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง และขอขอบพระคุณคณะผู้บริหารและบุคลากรสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ที่กรุณาให้ความช่วยเหลือในการวิจัย ตลอดจนมอบความรู้และให้คำแนะนำต่าง ๆ จนงานวิจัยสำเร็จสมบูรณ์ คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

เอกสารอ้างอิง

- กรมป่าไม้. (2564). *เสาวรส*. สืบค้นเมื่อ 25 กุมภาพันธ์ 2568 จาก <https://surl.li/vhbaab>
- กรมวิชาการเกษตร. (2566). *โครงการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตเสาวรสบนพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์*. สืบค้นเมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม 2568 จาก <https://www.doa.go.th>
- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2561). *บัญชีศูนย์เครือข่าย ศพก. เขต 7*. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด. (2564). *แผนยุทธศาสตร์จังหวัดบุรีรัมย์ (พ.ศ. 2566-2570)*. สำนักงานจังหวัดบุรีรัมย์.
- กัญญารัตน์ จันทร์เพ็ญ. (2563). การออกแบบบรรจุภัณฑ์เชิงอัตลักษณ์. *วารสารศูนย์ศิลปวัฒนธรรม*, 17(1), 38-45.
- ณัฐพัชร มณีโรจน์, ธนวัต ลิ้มปัญญาชัยกุล, ญาณกร ไท้ประยูร, และ ณัฐพล แยมฉิม. (2564). การพัฒนาผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชน รุ่งมณีพัฒนา เขตวังทองหลาง กรุงเทพมหานคร. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์*, 5(1), 176- 195.
- ณัฐพร ทองฤทธิฐาน, วราภรณ์ พุทธิรักษ์, ชูไฮลา แคเมาะ, และ ชัยวัฒน์ ศิริสาธิตกิจ. (2564). การพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม บนฐานทรัพยากรชุมชน กรณีศึกษากลุ่มเปาเปา ตำบลวัดจันทร์ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดสงขลา. *วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์*, 4(4), 113-127.
- ทรัพย์ อมรภิญโญ. (2564). การสร้างมูลค่าเพิ่มให้ผลิตภัณฑ์จากวัสดุท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม กลุ่มจักสานชุมชนบ้านไผ่ หมู่ 4 อำเภอสระใคร จังหวัดหนองคาย. *วารสารปัญญาภิวัฒน์*, 13(3), 88-101.
- ธีรพล ฟาคำตัน, ธนภพ โสทรโยม, และ น้อมจิตต์ สุธิบุตร. (2563). การพัฒนาผลิตภัณฑ์เปลือกเสาวรสบอ้อมอบแห้งและการศึกษา ความพึงพอใจของผู้บริโภคในเขตชุมชน เทศบาลตำบลแม่คำ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย. *วารสารสังคมศาสตร์วิชาการ*, 13(1), 165-177.
- นันทรัตน์ นามบุรี, จริยา สุขจันทร์, ฟารีดา เอ็ลลาฮี, และ ญฐารวี พงศ์กระพันธุ์. (2564). รายงานการวิจัยเรื่อง การพัฒนา ผลิตภัณฑ์อาหารฮาลาลของวิสาหกิจชุมชนในเขตสามจังหวัดชายแดนใต้เพื่อสร้างความสามารถในการแข่งขันทางการค้าสู่สากล. มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.
- ผกาลักษณ์ พุทธิ และ สุเชษฐ สมุทเสนีโต. (2564). *การพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องดื่มเพื่อสุขภาพจากน้ำกระชายผสมน้ำเสาวรสบ*. การประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ครั้งที่ 18 (น. 3279 - 3287). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน.
- พระครูโสภณวิธานวัตร และ โยตะ ชัยวรรณกุล. (2566). การเพิ่มคุณประโยชน์ผลิตภัณฑ์พืชท้องถิ่นสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์และมาตรฐาน ผลิตภัณฑ์ชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนวิถียุทธศูนย์อนุรักษ์พันธุ์กล้วย จังหวัดสุพรรณบุรี. *วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์*, 8(2), 1-15.
- พัชร คำประเวช และ สุธีรา วัฒนกุล. (2561). การผลิตเม็ดบีดส์น้ำเสาวรสบเทคนิครีเวิร์สเฟิรฟิเคชัน. *วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี*. 26 (8 ฉบับเสริม). 381-1393.
- พิกุลทอง สอนงค์. (2564). *วิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตเสาวรสบในพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์*. กรมวิชาการเกษตร.
- พินิจ วินนา, วรทัศน์ อินทรคัมพร, สุรพล เศรษฐบุตร, และ เสาวลักษณ์ แยมหมื่นอาจ. (2564). ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับเทคโนโลยี การผลิตเสาวรสบหวานของเกษตรกรในพื้นที่โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงสบเมย อำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน. *Khon Kaen Agriculture Journal Suppl*, 49(1), 683-689.

- พิริยา สมศักดิ์, อรไท เขียวขุ่ม, และ ไพรพันธุ์ ธนเลิศโสภิต. (2568). การสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ขนมคีโตของกลุ่มแม่บ้านชุมชนบ้านโป่งตาล่างวังตาล อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารการจัดการและการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี*, 12(1), 151-165.
- รัชณี เจริญ, วรรณธิชา เสวตบรร, และ ศรีเวียง ฤทธิศักดิ์. (2566). รายงานการวิจัยเรื่อง การพัฒนากระบวนการผลิตพองตัวหุ้มสำหรับห่อทอดกรอบ. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ วิทยาเขตปราจีนบุรี.
- รัตติกานัญญ์ ภูษิต. (2567). แนวทางการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชนในเครือข่ายพัฒนาเศรษฐกิจระดับภาคเหนือสู่สากล. *วารสารวิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย*, 14(1), 163-173.
- วรารณ นิลทการ และ ทศพล เจริญชัย. (2564). ผลิตภัณฑ์ชุมชนกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*, 28(4), 90-100.
- ศุภกร แสงสุริยา. (2563). การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผลไม้เพื่อเพิ่มมูลค่าในชุมชนท้องถิ่น. *วารสารการเรียนรู้สมัยใหม่*, 9(6), 110-115.
- ศุณย์วิทย์และพัฒนการเกษตรบุรีรัมย์. (2565). อัตราปุ๋ยที่เหมาะสมต่อการผลิตเสาวรสในพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์. *วารสารเทคโนโลยีการเกษตร*, 10(2), 45-52.
- สกุล ลิตเดชลัม, ไพโรจน์ หอมเทียม, สำราญ ใจดี, ธนงค์สิงห์ วงศ์คำเนียบ, อุทร คณารัมย์, พวน ถ้วนอก, พิสิษฐ์ โล่ห์ทอง, อุทัย สอาดชอบ, อุดม ทองดล, และ ณตฤณ ฉ่อนศรี. (2559). โครงการวิจัยศึกษาศาสนาการแก้ปัญหาและแนวทางการสร้างกลไก ที่เหมาะสมในการจัดการทรัพยากรโดยองค์กรชุมชนในเขตนิเวศน์ลุ่มน้ำห้วยลำละดอน. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สมโภชน์ เพิ่มทรัพย์ และ ชโลธร ชาญกิจ. (2564). เศรษฐศาสตร์การเพิ่มมูลค่าผลผลิตเกษตร. *วารสารปาริชาติ*, 35(2), 50-60.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 พ.ศ. 2566-2570*. สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานแรงงานจังหวัดบุรีรัมย์. (2567). *รายงานสถานการณ์แรงงานจังหวัดบุรีรัมย์ ไตรมาส 1 ปี 2567*. กระทรวงแรงงาน.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570)*. สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สุกัญญา ดวงอุปมา, เพ็ญสิริ ภูวกรกิจ, ปาริณา เมธยา แอนเดอร์สัน, พนอจิต นิตสุข, และ ประพนธ์ เนียมสา. (2564). *การพัฒนาผลิตภัณฑ์ และออกแบบบรรจุภัณฑ์จากพุทรา กลุ่มวิสาหกิจชุมชน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์*. มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์.
- องค์การบริหารส่วนตำบลลำนางรอง. (2567, ธันวาคม 19). นักบริหารจัดการงานทั่วไป องค์การบริหารส่วนตำบลลำนางรอง ตำบลลำนางรอง อำเภอโนนดินแดง จังหวัดบุรีรัมย์. สัมภาษณ์.
- เอมอร แสนภูวา. (2566). การสร้างมูลค่าเพิ่มผลิตภัณฑ์ของชุมชนประมงพื้นบ้านจอมพระเพื่อยกระดับเศรษฐกิจชุมชนชาวน้ำห้วยทับทัน-บึงบูรพ์. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ*, 17(3), 209-226.
- Polo-Murcia, S. M., Chaali, N., Jaramillo-Barrios, C. I., Ouazaa, S., Polo, V. J., & Calderon Carvajal, J. E. (2025). An ecological, environmental, and economic indicators-based approach towards enhancing sustainability in water and nutrient use for passion fruit cultivation in Colombia. *Environmental and Sustainability Indicators*, 26, 100602.
- Rigden, P. (2011). The passionfruit growing guide. Queensland Department of Primary Industries. Passionfruit Australia.
- United States Department of Agriculture. (2019). *Agricultural Research Service, Food Data Central: Passion-fruit. Purple, Raw*.